

BULLETIN

ČESKÉ KONFERENCE REKTORŮ

• únor 1993 • ročník I • číslo **2** •

O b s a h

Manifest rektorů vysokých škol České republiky	2
Česká konference rektorů v návrhu novely zákona o vysokých školách	3
Podklad České konference rektorů pro jednání ministra Pit'hy s ekonomickými ministry vlády	4
J. Kopka: Studijní cesta po univerzitách v USA	6

MANIFEST REKTORŮ VYSOKÝCH ŠKOL ČESKÉ REPUBLIKY

Parlamentu a vládě České republiky — na vědomí veřejnosti

České vysoké školství je ohroženo nebývalou finanční tísní, která vyvolává krizi jeho dalšího vývoje. Ve chvíli, kdy se do složité, vlastně kritické situace dostala česká věda a kdy vysoké školy by mohly poskytnout mnohým renomovaným pracovníkům vědy a kultury a významným institucím útočiště, se tvrdě redukuje i vysokoškolské finanční zabezpečení. Na školství, vědu a kulturu nelze uplatňovat kritéria soběstačnosti a ekonomické efektivnosti a redukovat jejich činnost na ekonomické operace. Důsledky, které by ze zkráceného rozpočtu vyplynuly, nelze zachránit žádnými náhradními řešeními. Uvažované posouvání či krácení semestrů, krácení mzdových prostředků, rušení studentských stipendií atp. není řešením, nýbrž vyvolává vzdělávací depresi.

Premiér vlády České republiky uvedl nedávno, že bychom neměli "dopustit, aby plošnými redukcemi činnosti Akademie utrpěla kontinuita některých vědních oborů a aby se vynucenými zásahy znehodnotilo to, co bylo vybudováno dlouholetou prací". Totéž platí o školství.

Pomozte zachránit vysoké školství, vždyť právě nyní je šance je zkvalitnit. Přípravovaná novela zákona o vysokých školách otevírá cestu k takovým proměnám. Vždyť v demokratických západních zemích se kolem roku 2 000 počítá s tím, že polovina obyvatel bude absolventy některé z vysokých škol. Máme my, národ s tradiční vzdělaností, zůstat pozadu? Budme vděční, že naše školství bylo v minulých svobodných letech obohaceno o další univerzity v regionech a dbejme o jejich náležitou úroveň! Při veškeré finanční opatrnosti je přece třeba pečovat o kulturu, vědu a vzdělanost stejnou měrou, jako to činí ostatní kulturní státy světa.

Rektoři vysokých škol České republiky se obracejí ke všem občanům s naléhavou výzvou: Nepřipust'me, aby naše vzdělanost utrpěla těžko napravitelné škody. Chápeme současné problémy, stavíme se za ekonomickou reformu a nechceme požadovat nemožné. Existuje však jistá hranice, za níž hrozí kulturní soumrak. Materiální chudobu lze překonat, s chudobou ducha je to mnohem obtížnější.

Chceme věřit, že vláda České republiky je ve své podstatě hluboce kulturní a nezvolí krátkozrakou kulturní politiku. Budoucnost by nám to určitě neodpustila!

V Brně dne 11. února 1993

Rektoři vysokých škol ČR □

ČESKÁ KONFERENCE REKTORŮ V NÁVRHU NOVELY ZÁKONA O VYSOKÝCH ŠKOLÁCH

Do návrhu zásad zákona, kterým se mění a doplňuje zákon č. 172/1990 Sb., o vysokých školách, byla pojata i Česká konference rektorů, a to v následujícím znění:

Zásada č. 17:

Rektoři vysokých škol jsou členy České konference rektorů. Jejich členství zde je nezastupitelné.

Podrobnosti o organizaci a činnosti České konference rektorů stanoví její statut.

Odůvodnění:

Zákonem se konstituuje Česká konference rektorů jako sdružení rektorů všech vysokých škol v ČR. Dosavadní neformální klub tak získává zákonný podklad, jehož potřeba se ukázala především při styku s partnerskými sdruženími v zahraničí. Česká konference rektorů je jediným reprezentantem rektorů vysokých škol v ČR.

Zásada se promítně do vloženého § 16a.

□

PODKLAD ČESKÉ KONFERENCE REKTORŮ PRO JEDNÁNÍ MINISTRA PÍTHY S EKONOMICKÝMI MINISTRY VLÁDY

Z diskuse v závěru porady rektorů vysokých škol České republiky svolané Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, která se konala ve čtvrtek dne 11. února 1993 na Masarykově univerzitě v Brně, uzešel námět, aby byly panu ministrovi zaslány další podkladové materiály pro jeho jednání s ekonomickými ministry vlády. Na adresu rektora Vysoké školy ekonomické v Praze Š. Müllera došly do pondělka 15. února písemné náměty od tří vysokých škol (Vysoká škola báňská Ostrava, Janáčkova akademie múzických umění Brno, Akademie výtvarných umění Praha). Na základě dřívějších i nově došlých materiálů byl na Vysoké škole ekonomické zpracován text, který byl 15. února odpoledne předán sekretariátu pana ministra. Text otiskujeme v plném znění.

Projekt "Vysoké školství v ČSFR", organizovaný direktorátem zemí OECD (viz závěrečná zpráva expertů z března 1992), upozornil na nízký podíl výdajů na vysokoškolské vzdělávání k poměru hrubého národního produktu (tehdy v ČSFR, ale i v ČR se tento podíl zřejmě příliš lišit nebude) v porovnání s většinou vyspělých zemí. Hrubý národní produkt (HNP) sice v posledních letech klesal, existuje však určitý limit výdajů, pod nímž dochází k destrukci školství a k obtížně, dlouhodobě a draze napravitelným důsledkům. Proto by měl být stanoven nepřekročitelný spodní limit výdajů na školství (ale i vědu a kulturu), a takový podíl výdajů školství na HNP, který by reprezentoval alespoň evropský průměr.

Obáváme se, že zmíněný výdajový limit už byl nejen dosažen, ale v určitých oblastech i překročen. Podle odhadů je přidělený rozpočet na VŠ výrazně podhodnocen. Částka 631 milionů Kč, na níž se shodli kvestoři při jednání v Pardubicích dne 11. 2. 1993, představuje pokrytí jen nejnutnějších nákladů, jakousi variantu pro přežití. Zcela stranou zůstává financování rozvoje VŠ, zvyšování úrovně učitelů a zkvalitňování podmínek fungování škol.

S vědou na vysokých školách se zachází jako s nežádoucím přívažkem. Školy, které svůj výzkum podporují, si na něj musejí "ušetřit" na úkor svých předpokládaných pedagogických výdajů. Je nezbytně nutné účelově podpořit dobrou vědeckou práci. S tím souvisí integrace ústavů Akademie a vysokoškolských pracovišť, která by neměla být okamžitá a formální, ale věcná a postupná. Do škol je nutno integrovat vyhraněné vědecké osobnosti a dobře fungující výzkumné týmy, nikoli ústavy, které v Akademii nemají šanci přežít.

Kromě tohoto obecného stanoviska, upozorňujícího na nebezpečí destrukce systému školství při podhodnocení jeho rozpočtu a na nedostatky při financování vědy na VŠ, existují i další skutečnosti, které stavějí VŠ do obtížně řešitelných situací:

1. V rozpočtu není dostatečně zohledněna předpokládaná míra inflace, vůbec nejsou započítány náklady nárůstu cen energií a daně z přidané hodnoty.
2. Limit na čerpání neinvestičních prostředků byl pro 1. čtvrtletí 1993 otevřen pouze do výše 22 % rozpoisu.
3. Nový daňový systém pomíjí specifickou vysokých škol, takže byly zařazeny mezi standardní hospodářské organizace. Školy tudíž odvádějí 45 % ze zisku, což minimalizuje přínos hospodářské činnosti pro jejich rozvoj, dále 36 % z mezd a 5 %, resp. 23 % jako daň z přidané hodnoty.

Při hodnocení situace v neinvestiční části rozpočtu nelze opominout stejně významnou složku rozpoisu investic. Ten dosud na vysoké školy předán nebyl, máme informace o tom, že po uvolnění finančních prostředků na krytí nejzákladnějších potřeb přímo z úrovně MŠMT bude možno pokrýt potřeby VŠ maximálně v úrovni 8–9 %. I zde jsou avizována regulační opatření v úrovni dokonce 20 % uvažované investiční části rozpočtu.

V důsledku toho je prakticky znemožněn normální chod vysokých škol, dochází ke snížení již tak nízkých platů učitelů (mzdový limit je dokonce počítán z objemu nárokových platů a nikoli z objemu mzdových prostředků za rok 1992, takže dojde ke snížení osobního ohodnocení učitelů). Bude nutné zastavit projekty restrukturalizace a inovace výuky.

Navrhujeme následující okamžitá opatření:

- Vyrovnat rozpočet VŠ alespoň o nezbytně nutnou částku 631 milionů Kč.
- Neurčovat mzdový limit; rozpočty VŠ neumožňují extrémně vysoké platy.
- Zrušit zdanění VŠ, zohlednit specifika jejich hospodářské činnosti.
- Zrušit limit 10 000 Kč pro nákup učebních pomůcek z neinvestičních prostředků.

Materiál byl vypracován na základě podkladů jednotlivých vysokých škol.

V Praze dne 15. února 1993

Za Českou konferenci rektorů

Doc. Ing. Štěpán Müller, CSc., v. r.
rektor Vysoké školy ekonomické □

STUDIJNÍ CESTA PO UNIVERZITÁCH V USA

Deseti zástupcům deseti vysokých škol bývalé ČSFR umožnila americká vláda koncem roku 1992 studijní cestu po svých vzdělávacích institucích a především univerzitách. Byla to cesta nesmírně náročná a také poučná. Členové delegace si při ní uvědomili, že se dnes u nás začínají objevovat problémy, které v USA znají už dlouho a k jejichž řešení dospěli dlouhodobým přirozeným vývojem. A to by mělo vejít ve známost všem, kdo se o řešení těchto problémů u nás snaží. Proto začali všichni členové již v USA pracovat na zprávě z této cesty.

Problematika vzdělávání je v naší republice vsazena do zcela jiného rámce než v USA, přesto se však dá mnohé z amerických zkušeností dnes či v budoucnu použít i u nás.

Zveřejnění plného znění zprávy včetně závěrečných doporučení uvítá jistě každý zájemce o inspirativní zdroje námětů nejen pro vysokoškolskou legislativu, ale i pro řešení současných i nadcházejících problémů ve vysokém školství.

Ve dnech 4. 10. 1992 až 5. 11. 1992 navštívilo na pozvání vlády USA 10 vybraných zástupců českých a slovenských vysokých škol vysoké školy v USA. Celkovým cílem cesty bylo seznámit se se systémem vysokoškolského vzdělávání v USA. Program připravila a účastníky vybrala United States Information Agency, Washington, D. C.

Účastníci:

František Gale, kvestor, Masarykova univerzita, Brno.
 Jiří Holenda, rektor, Západočeská univerzita, Plzeň.
 Tomáš Hrbek, kancléř, Univerzita Palackého, Olomouc.
 Jiří Ivánek, prorektor, Vysoká škola ekonomická, Praha.
 Jan Kopka, rektor, Univerzita J. E. Purkyně, Ústí nad Labem.
 Jozef Lokša, kvestor, Univerzita P. J. Šafárika, Košice.
 Pavel Pech, proděkan, Jihočeská univerzita, České Budějovice.
 Vladimír Penjak, proděkan, Technická univerzita, Košice.
 Milota Vetraková, proděkanka, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica.
 Miroslava Vrbová, prorektorka, České vysoké učení technické, Praha.

Doprovázející tlumočníci: Radovan Pletka a Vlasta Poch.

Navštívené instituce:

- WASHINGTON, D. C.
 UNITED STATES INFORMATION AGENCY
 USDA GRADUATE SCHOOL
 U. S. HOUSE OF REPRESENTATIVES
 THE CONSORTIUM OF UNIVERSITIES OF THE WASHINGTON METROPOLITAN AREA
 AMERICAN ASSOCIATION OF HIGHER EDUCATION
 U. S. DEPARTMENT OF EDUCATION
 COUNCIL FOR INTERNATIONAL EXCHANGE OF SCHOLARS

- GEORGETOWN UNIVERSITY
 NATIONAL SCIENCE FOUNDATION
 GEORGE WASHINGTON UNIVERSITY
 AMERICAN COUNCIL ON EDUCATION
 U. S. LIBRARY OF CONGRESS
- **PITTSBURGH, PENNSYLVANIA**
 THE UNIVERSITY OF PITTSBURGH
 CARNEGIE MELLON UNIVERSITY
 - **BOSTON, MASSACHUSETTS**
 HARVARD UNIVERSITY
 MASSACHUSETTS INSTITUTE OF TECHNOLOGY
 BOSTON COLLEGE
 - **IOWA CITY, IOWA**
 COUNCIL FOR INTERNATIONAL VISITORS TO IOWA CITY
 UNIVERSITY OF IOWA
 KIRKWOOD COMMUNITY COLLEGE
 - **PORTLAND, OREGON**
 THE WORLD AFFAIRS COUNCIL OF OREGON
 REED COLLEGE
 OREGON STATE UNIVERSITY
 - **SAN FRANCISCO, CALIFORNIA**
 STANFORD UNIVERSITY
 UNIVERSITY OF CALIFORNIA AT BERKELEY
 - **RALEIGH, NORTH CAROLINA**
 RESEARCH TRIANGLE PARK
 SAINT AUGUSTINE'S COLLEGE
 UNIVERSITY OF NORTH CAROLINA (CHAPEL HILL)
 - **NEW YORK, NEW YORK**
 CITY UNIVERSITY OF NEW YORK SYSTEM
 COOPER UNION FOR THE ADVANCEMENT OF SCIENCE AND ART
 JOHN JAY COLLEGE OF CRIMINAL JUSTICE
 NEW YORK SCHOOL OF INTERIOR DESIGN
 COLUMBIA UNIVERSITY

1. Cíle cesty

Program měl poskytnout funkcionářům čs. univerzit seznámení s co možná největším počtem různorodých institucí vyššího vzdělání, včetně velkých, malých, veřejných, nezávislých, humanitně i technicky orientovaných vysokých škol. Speciálně sledoval tyto cíle:

- (1) Poskytnout přehled amerického vysokého školství včetně toho, jak je ovlivňováno na federální, státní a lokální úrovni.
- (2) Umožnit návštěvy a diskusi v různých univerzitách tak, aby se získal přehled o typech modelů vysokoškolského vzdělání dostupného americkým studentům.
- (3) Zdůraznit různé způsoby řízení univerzit v závislosti na jejich velikosti, financování, cílech a souboru studentů.
- (4) Zabývat se tím, jak instituce zvládají měnící se potřeby a plánují do budoucna.

- (5) Hledat způsoby navázání vztahů mezi vzdělávacími institucemi v Československu a USA.

Tyto cíle byly pečlivě připraveným programem splněny. Navštívili jsme celkem 42 institucí, z toho více než dvě desítky předních amerických univerzit v různých částech USA. Získali jsme povšechný obraz velmi široké problematiky VŠ v USA. Ve svých závěrech z cesty chceme poukázat na některé poznatky a inspirativní momenty.

2. Vzdělávací systém

Vzdělávací systém v USA není zcela jednotný na federální úrovni. Vzdělávání v jednotlivých státech je do značné míry v pravomoci guvernérů a parlamentů, které si ke koncepčnímu řízení zřizují dvacetí až třicetičlenné sbory regentů (Board of Trustees, Board of Regents).

Povinná školní docházka v USA je do osmnácti let (High School). V dalším studiu lze pokračovat na následujících čtyřech typech škol:

- Community College (2–4leté programy, obdoba nástavbových kursů, eventuálně učebních oborů).
- College (obvykle 4leté studium, undergraduate, titul bakalář).
- Univerzity (undergraduate, graduate studium, titul BA, MA, někdy též postgraduate, titul PhD).
- Research University (obvykle graduate, postgraduate, titul MA, PhD, učitelé preferují výzkum) — asi 100 univerzit v USA.

Podstatná část studentů amerických vysokých škol končí titulem bakalář. Nutno zdůraznit, že do VŠ v USA se počítají i 2 roky "junior undergraduate" (např. Community College), které jsou u nás v podstatě zahrnuty do středních škol s maturitou.

Podle způsobu financování se dělí uvedené školy na státní a privátní. Federální vláda hraje roli nezávislého finančního zdroje — zde školy soutěží o granty a stipendia a prokazují tak svou úroveň. Americké státy přispívají na vysoké školství v různé míře a podle toho centralizují — viz např. Oregon, North Carolina. Města jsou velice úzce svázána s univerzitami — viz např. Iowa City.

Základem v oblasti legislativy je postavení univerzity jako neziskové organizace. To ve svých důsledcích znamená:

- osvobození od daňových povinností,
- připočitatelnost získaných prostředků k rozpočtu a jejich volné použití.

Každý dárce má příslušný dar (dotaci univerzitě) odečten ze základu pro zdaňování. Spekulace s majetkem univerzity není chápána jako podnikání univerzity.

Stát v úrovni ústavy zakotvuje význam vzdělání pro rozvoj státu. Vysokoškolský zákon je výrazně orientován na centralizovaný model řízení a rozdělování rozpočtu univerzity (účast studentů na finančním řízení škol je pouze symbolická). Vrcholová úroveň řízení univerzit má přímý vztah k zákonodárnému sboru státu a ovlivňuje financování univerzit.

Americké vysoké školy jsou velmi diferencované, vytvářejí skutečný trh pro studenty. Projevuje se zásadní tendence rozšiřování nabídky programů a vytváření mezioborových programů. Na federální úrovni dochází k rozšiřování přístupu k vysokoškolskému vzdělání (např. existence "levných" univerzit, méně náročných typů vyššího vzdělávání jako Community College, menšinových univerzit).

Ve vysokoškolském vzdělávání se projevují silné integrační tendence:

- V některých státech existuje pouze jedna státní univerzita, která se skládá z mnoha kampusů na různých místech státu. Tyto kampusy svojí velikostí a působením odpovídají našim univerzitám.
- V jiných případech se různé univerzity sdružují do konsorcií s cílem zefektivnit provoz a studentům umožnit současně volbu studia vybraných oborů na různých univerzitách v konsorciu sdružených. Koordinaci činnosti těchto sdružených univerzit zajišťuje profesionální instituce financovaná jednotlivými univerzitami.

3. Řízení univerzit

Řízení univerzit je skutečně velmi různorodé, přičemž jsme se na mnoha místech setkali s probíhající reorganizací. Zdá se, že od "business-like" (kdy funkcionáři byli vesměs businessmani) se přechází do rovnováhy, kdy je odlišena akademická a administrativní struktura řízení. Řízení vždy odpovídá strategickým cílům, jasně je stanovena role jednotlivých útvarů a funkcionářů, ale podstatným rysem je pružnost, neustálé přizpůsobování. Veškeré diskuse týkající se řízení univerzity jsou velice demokratické, ale rozhoduje a plnou odpovědnost nese výhradně vedoucí útvaru.

Ve všech případech je špičkový management jmenován, s důrazem na profesionálnost (nikoliv volen, vždy je jeho funkční období odvozeno od úspěšnosti). Řízení charakterizuje koncentrace pravomoci a odpovědnosti v hierarchii řídicích struktur.

Nejvyšším řídicím orgánem univerzity je shora uvedený sbor regentů, který stanovuje strategii univerzity a provádí výběr a jmenování prezidenta (rektora). Ten jmenuje prorektory a děkany (na základě návrhu profesorského sboru).

Délka funkčního období akademických funkcionářů není zpravidla určena, ale závisí na kvalitě a především výsledcích jejich práce. Funkcionáři jsou pravidelně (po dvou až čtyřech letech) hodnoceni. Při závažném neúspěchu může být pracovník odvolán ze dne na den.

Těleso obdobné našemu senátu je jen jedno pro celou univerzitu a je složeno výhradně z volených zástupců profesorského sboru. Prezident je členem tohoto tělesa. Někdy v něm mají své zástupce i studenti, avšak bez hlasovacího práva. Studenti mají svoji vládu na kampusech a řeší výhradně vlastní záležitosti (nemají např. vliv na studijní osnovy a zkušební řády). Za rozpočet a využití zdrojů skládá účty prezident (rektor) nezávislému výboru (regentů, trustees), nikoliv senátu univerzity.

Všechny univerzity zápolí s novou situací, danou nedostatkem finančních prostředků. Na plánech pro budoucnost se intenzívně pracuje, vítězí koncepční práce, které je věnována mimořádná pozornost. Dlouhodobé plány (desetileté) jsou formulovány konkrétně, ale variabilně, taktéž krátkodobé plány i při vynucených změnách korespondují s celkovým záměrem (např. plán výstavby kampusu v Iowa City).

4. Financování univerzit

Zdroje financování se liší podle toho, zda se jedná o univerzitu státní nebo soukromou (včetně církevních).

4.1. Státní univerzity

Mají sestavený rozpočet podle reálných nákladů, vztažený k danému plánovacímu období. (Bývá jedno až dvouletý, z toho dvouletý se jeví jako velmi účelný z hlediska využití zdrojů.)

Zdroje

- *Státní příspěvek* — převážně kryjící provozní náklady a zohledňující míru inflace formou meziročního indexu.
- *Státní příspěvek na investice* — je hrazen státem a liší se v jednotlivých státech USA.
- *Školné (tuition fees)* — je rozdílné v jednotlivých státech USA v rozsahu od 500 až do cca 5000 USD. Tyto náklady zahrnují nezbytnou režii univerzit a vybrané služby pro studenty. Poznámka: Platí se vždy při zápisu na daný semestr, eventuálně školní rok (student může žádat o stipendium, různé půjčky, případně získat práci na univerzitě v omezeném rozsahu do 20 hod. týdně).
- *Poplatky za stravu a ubytování* — vždy představují reálné náklady a platí se v celkovém objemu na účet školy před zahájením semestru nebo školního roku (v žádném případě student s těmito prostředky nenakládá sám, škola však zajišťuje pomocí automatizovaného systému přehled o čerpání, přístupný i studentům).
- *Finance na výzkum* — univerzita získává vždy prostřednictvím grantového systému, který je v USA rozhodující formou financování výzkumné činnosti.

Granty, eventuálně jiné formy kontraktů získává škola vždy formou soutěže. Poznámka: Granty vypisuje buď federální vláda, nebo státní vláda, případně podnikatelská sféra, eventuálně nadace. O grant se uchází vždy konkrétní profesor se svým týmem. V jiném případě konkrétní profesor nabídne výsledky své výzkumné činnosti vládě nebo jiným partnerům a uchází se o dotace na další výzkum (získaný grant zahrnuje vždy kromě přímých nákladů na výzkum také režii školy v rozsahu od 30 do 55 % celkových nákladů).

- *Zdroje z fund-raising* — jsou v USA významným zdrojem financování univerzit. Každá univerzita má profesionální pracoviště, které je zaměřeno na tuto oblast získávání financí. (Např. orientace na absolventy, veřejné instituce, nadace, politiky a průmyslové společnosti.) Velmi rozvinutá je práce s veřejností a propagace univerzity.
- *Finance z úroků a rent z majetku* — představují důležitý finanční přínos (americké univerzity jsou majiteli rozsáhlých majetků, univerzita tyto nemovitosti pronajímá a využívá úroků z nájmu, podílů na zisku a dalších).
- *Ostatní zdroje* — byznys školy, sport apod.

4.2. Soukromé univerzity

Zdroje financování mají stejnou skladbu, vyjma státní příspěvek, který je nahrazen vysokým školným, které představuje spolu s životními náklady studentů v průměru cca 15 000 USD ročně. Podstatně vyšší je orientace na zdroje z majetkových spekulací a fund-raising.

5. Administrativní systém univerzit

Základním zjištěním na univerzitách v USA je fakt, že prioritu má funkčnost školy, nikoliv rozsah administrativního aparátu (na většině navštěvovaných univerzit je mnohem vyšší počet pracovníků administrativy, s výraznou specializací).

Celý systém hospodaření školy je zprůhledněn v automatizovaném informačním systému a je využíván v reálném čase (většina škol se snaží o kompatibilitu v hardware i software, využívá profesionálně zpracovaných uživatelských programů).

Tendence k centralizaci administrativy vystřídala v americkém vysokém školství předchozí období decentralizace, která se ukázala v praxi méně efektivní. Tato tendence se projevuje:

- Snahou vytvářet konsorcia pro konkrétně daný účel. Cílem je efektivnější využívání finančních zdrojů, špičkových osobností, eventuálně technických prostředků. Příkladem může být stavba centrálního depozitáře knih ve Washingtonu, D. C., což přináší úsporu peněz, brání dublování akvizic a snižuje náklady na skladovací prostory.

- U státních univerzit přenášením některých funkcí z nižších jednotek (kampusů, univerzit, fakult, škol) na centrální administrativu.

Cíle centralizace administrativy jsou zejména tyto:

- Úspora peněz.* Součástí centrální administrativy je na mnoha univerzitách např. oddělení pro obchodní využití vynálezů, právní oddělení, které zajišťuje legálnost získávání finančních prostředků a využívání daňové politiky, úřad pro veřejné záležitosti, který spolupracuje s legislativou na místní, státní i federální úrovni.
- Organizace nadfakultních, případně naduniverzitních vzdělávacích, výzkumných a rozvojových programů.* Příkladem může být úřad pro sponzorované programy, který organizuje přípravu některých programů, vznikající programy hodnotí a snaží se najít jejich finanční krytí.
- Poskytování jednotných služeb.* Nejvýraznějším příkladem je unifikace informačních systémů, dále např. středisko pro vzdělávání, které poskytuje univerzitním učitelům praktické rady jak vést vysokoškolskou výuku a organizuje výcvik v těchto dovednostech (Harvard University).

Dalším výrazným rysem administrativy v americkém vysokém školství je profesionalizace správy. Příkladem profesionálního přístupu k vlastní instituci je "úřad pro sebevýzkum", jehož úkolem je statistickými metodami popisovat univerzitu, analyzovat probíhající procesy, podávat informace formou bulletinů a dílčích zpráv a vyvozovat závěry a doporučení pro další rozvoj. Dále lze jmenovat centrální studijní oddělení, které sleduje studenta od přijímacího řízení po celou dobu studia, přičemž využívá centrální počítačový systém. Přitom je třeba zdůraznit, že toto oddělení samostatně organizuje přijímací řízení, které je chápáno jako výhradně administrativní záležitost. Také otázky bezpečnosti a protipožární prevence jsou řešeny samostatným profesionálním útvarem univerzitní policie, která spolupracuje s místním hasičským sborem. V oblasti stravování, ubytování a údržby využívají univerzity dodavatelských firem.

6. Výzkum na univerzitách

Základní výzkum financovaný státem je ve značné míře soustředěn na univerzitách. Část aplikovaného výzkumu se uskutečňuje v technologických parcích budovaných při univerzitách. Univerzita zajišťuje intelektuální zázemí. Stát, eventuálně město a velmi často i univerzita poskytuje pozemky. Podniky hradí provozní náklady.

Na univerzitách se tedy zásadně preferuje základní výzkum, který je financován metodou grantů z federálních prostředků. Přihlášky o granty předkládají jednotliví profesori, kteří nesou plnou zodpovědnost za vědeckou úroveň řešení projektu i přidělené prostředky. Pravidla stanoví, že část prostředků připadá na režii univerzity. Na univerzitách provádějících výzkum se těmito prostředky kryje značná část celkových provozních nákladů.

Navazování spolupráce s americkými univerzitami je možné mnoha způsoby, nutná je iniciativa z naší strany a dokonalé zvládnutí související administrativy, komunikace atd. Nejefektivnější způsob navazování a udržování vztahů je prostřednictvím odborné spolupráce učitelů (podporované administrativou), pro rozsáhlejší společné programy je účinné využívat spolupráce oddělení zahraničních styků partnerských univerzit.

7. Univerzitní učitelé

Učitelé jsou na univerzitách rozděleni do tří kategorií:

- assistant professor,
- associate professor,
- (full) professor.

Po získání PhD se může uchazeč stát assistant professor. Do druhého stupně (náš docent) postoupí, pokud projde jmenovacím řízením (promotion). Vedle komplexního hodnocení musí obhájit výsledky vědecké práce před nejméně 3 (někdy i 5) odborníky z USA i ze zahraničí. Odborné řízení probíhá i při postupu do třetího stupně. Učitelská definitiva je obvykle spojena se získáním druhého stupně a může nastat nejdříve po 7 letech.

Je obvyklé, že profesori na "normálních" univerzitách vedou asi tři výukové kursy (1 kurs = 3 hodiny týdně). Na výzkumných univerzitách jsou výukové povinnosti podstatně menší, hlavní pozornost je věnována výzkumu.

Činnost každého učitele je hodnocena ve třech oblastech: výuka, výzkum a společenská aktivita (public services — např. činnost v univerzitních, popřípadě odborných komisích nebo výborech). Úroveň výuky bývá hodnocena i studenty formou dotazníku, o jehož vyplnění učitel požádá. Výsledek hodnocení má vliv na platový postup, udělení hodností a definitivy. Vysoce motivačním prvkem je vysoká pravomoc v oblasti odměňování (platové rozpětí — od 30 000 do 500 000 USD za rok).

8. Systém studia

Uchazeč o univerzitní studium musí vykonat přijímací zkoušku. Prvním předpokladem je zvládnutí jednotného vstupního testu, nejčastěji SAT, který uchazeč vykonává ve zvláštním středisku v blízkosti svého bydliště. Výsledky testů se zpracovávají počítačem a jsou k dispozici každé univerzitě v USA. Počet získaných bodů ovlivňuje přijetí na jednotlivé univerzity. Každá univerzita stanoví své vlastní zásady přijímacího řízení, kde přihlíží k výsledkům testu, úspěšnosti studia na střední škole, referencím, případně ke zvláštním schopnostem studenta. Výsledek přijímacího řízení je konečný, nelze se proti němu odvolat.

Kreditový systém studia uplatňují středoškolské i vysokoškolské instituce. Jeho podstatou je vyšší samostatnost studenta, který ve spolupráci s poradcem

(tutorem) si tvoří individuální učební plán. Student při volbě kursu (předmětu) preferuje své zájmy, schopnosti a osobnost učitele. Za úspěšné zvládnutí kursu obdrží stanovený počet kreditů, potřebných pro postup do vyššího ročníku. Není povoleno opakování zkoušky, při neúspěchu student zapisuje předmět znovu.

Akreditační systém je decentralizovaný. Program univerzity se předkládá ke schválení jedné ze šesti akreditačních agentur v USA. Univerzita získává akreditační certifikát pro BA, MA, resp. PhD studium po schválení na úrovni kampusu, státu a akreditační agentury. Náplň každého kursu je akreditována na úrovni kampusu (univerzity).

Při vstupu na školu je každý student centrálně evidován a všechny informace o studentovi včetně studijních výsledků se sledují pomocí počítače. Identifikační karta (zpravidla magnetická) umožňuje studentovi přístup do všech zařízení kampusu (knihovna, jídelna, kluby apod.).

Nikde není vysokoškolské studium bezplatné. Státní pomoc je poskytována v podobě stipendií a půjček s nižším úrokem. Výška stipendia je odvozena s ohledem na sociální a rodinné poměry, prospěch a mimořádnou aktivitu posluchače (např. reprezentace). Údaje o stipendiích jsou součástí informačního systému univerzity.

Univerzita vede evidenci o absolventech, pomáhá jim při hledání zaměstnání a udržuje s nimi permanentní kontakt. Přispívá to k dobrému jménu univerzity a výsledkem je často finanční pomoc (dary) od bývalých absolventů.

9. Studentský život

Studenti (alespoň v prvních dvou ročnících) žijí v univerzitních kampusech, kde mají na dosah všechna zařízení potřebná pro jejich školní i mimoškolní aktivity. Student má možnost rychle a dobře se najíst, vybrat si z bohaté nabídky literatury a studovat v perfektně vybavených knihovnách s fungujícím informačním systémem.

Studentský život se výrazně projevuje v činnostech, jakými jsou vydávání vlastních novin, angažovanost ve společenském životě, klubech a prosazování vlastních zájmů netradiční formou. Studenti vykonávají též různé pomocné práce na kampusu za finanční odměny, např. řízení autobusů, služby v knihovně, jídelně, úklid apod. Pořádek v univerzitních kampusech (často o velikosti malého města) zajišťuje univerzitní policie a strážci (spolupracující se státní a federální policií).

Účast studentů na řízení univerzity je minimální. Prezident, případně viceprezident univerzity se radí se studenty, přihlíží k jejich potřebám. Většinou však studenti nemají hlasovací právo a nejsou členy akademických orgánů řízení univerzity. Výrazný podíl mají studenti (zejména postgraduální) v univerzitním výzkumu. Za práci na výzkumném projektu dostávají finanční odměny.

10. Závěrečná doporučení československé delegace

Na základě získaných poznatků výše uvedených v textu navrhuje skupina účastníků studijní cesty po vzdělávacích institucích USA k projednání a realizaci v podmínkách ČR a SR následující doporučení:

1. Vytvoření grantových agentur financovaných různými resorty. Účelové prostředky pro základní výzkum orientovat prostřednictvím státní grantové agentury na vysoké školy. Vysoké školy by se o granty měly ucházet formou soutěže.
2. Vysokoškolským učitelům udělovat definitivu teprve po splnění předepsaných povinností (výuka, výzkum, veřejná činnost), nejdříve však po pěti letech.
3. Posílení pravomoci centrálního managementu univerzit v rámci jejich organizačních struktur a systému řízení.
4. Podpořit sdružování vysokých škol do účelových konsorcií pro řešení společných problémů, speciálně v oblasti informačních systémů (knihovní subsystém, ekonomické řízení škol atd.).
5. Zavést systém pravidelného hodnocení pracovníků a pracovišť VŠ (evaluace). Do hodnocení pedagogického procesu zahrnout i hodnocení studenty.
6. Vypracovat jednotný soubor testů pro přijímání uchazečů k vysokoškolskému studiu. Testy by se měly konat v dosahu bydliště uchazeče v nezávislých institucích, které by byly financovány z poplatků za poskytované služby.
7. Vypracovat zásady takového systému studia, který umožní studium na různých VŠ u nás i v zahraničí.
8. Spolupracovat s absolventy a veřejností pro vytváření image VŠ a zaměřit se na získání mimorozpočtových prostředků (nadace, dary).
9. Maximálně profesionalizovat správu vysokých škol a přiměřeně ji centralizovat s cílem poskytovat kvalitní služby pro zajištění vzdělávacího procesu.
10. V rámci celostátní legislativy přiznat vysokým školám statut nezávislých organizací.
11. Vytvořit nezávislý výbor složený z významných osobností (politiky, průmyslu, byznysu, financí, vědy, umění atd.), který by formuloval dlouhodobé cíle vysokých škol z hlediska společenské poptávky.
12. Provedení legislativních změn cestou novely zákona o vysokých školách v návaznosti na výše uvedená doporučení.

Závěr

Uvedená doporučení předkládáme k projednání a vyjádření na úrovni Klubu rektorů a Klubu kvestorů ČR a SR, MŠMT ČR a SR a ČNR a NR SR.

Jan Kopka □

Contents

• Manifest of Rectors of Institutions of Higher Education in the Czech Republic	2
• Czech Rectors Conference in the Proposal of the Novelization of the Act of Higher Education Institutions	3
• Czech Rectors Conference Supporting Material for the Negotiation of Minister Pit'ha with Economic Ministers of the Government	4
• J. Kopka: Study Visit to U.S.A. Universities	6

□

Upozornění

Nebudete-li se moci **po 1. dubnu 1993** dovolat do Kanceláře ČKR na známá čísla, může to znamenat, že došlo ke změně telefonních čísel a čísla faxu:

Tel.: 05-42128270, 05-42128272.

Fax: 05-42128266. □

Redakce: M. Černohorský, M. Fojtíková.

Vydavatel: Kancelář České konference rektorů,
Masarykova univerzita,
Žerotínovo nám. 9, 601 77 Brno.
Tel.: 05-2136270, 05-2136272.
(05-42128270, 05-42128272.)
Fax: 05-2136266.
(05-42128266.)

Určeno pro potřebu České konference rektorů.